

1. Klaus Rifbjerg: Den største sorg

Teksten er fra novellesamlingen Den største sorg, 1977.

Klaus Rifbjerg (1931-2015), dansk forfatter.

Hun drejede barnevognen rundt om hjørnet ved mindestenen og satte farten op, så den normale marchrytme blev genoprettet og den knirkende lyd fra hjulene under stellet lød som en jævn syngen. Det hun oplevede nu var sorgen.

Ruth Neuward havde aldrig tænkt på den måde før. Det var først under de kølige ture med barnebarnet i vognen, at det helt gik op for hende, hvor mange begreber og formler der dækker over indholdet i et menneskes liv. Sorg eller sorgen. Var det muligt at slippe igennem uden på noget tidspunkt at træde ind under dette ords sorte paraply? Man reserverede naturligvis sorgen til specielle lejligheder og prøvede at stuve den af vejen så længe som muligt. Men nu oplevede hun den, ligesom hun havde oplevet glæden og henrykkelsen og forelskelsen og spændingen og kedsomheden og længslen. Ruth Neuward gik under sorgen med en barnevogn foran sig, og den ville ikke forlade hende.

Hun rejste sig fra sengen før daggry og havde ikke lukket et øje hele natten. Hun lånte sin svigerdatters barn, og næsten uden at han vågnede, fik hun ham klædt på og bugseret ned i vognen, hvor søvnen blev dybere, så snart hun kom ind i en bestemt gangrytme, og hans kinder fik farve p.gr. af køligheden omkring dem, og fordi han i søvnen indåndede den friske luft og i kørselsrytmen vendte tilbage til noget, der mindede ham om et andet gyngende, lunt opholdssted, som han kun modvilligt havde forladt.

Kilometer efter kilometer travede Ruth Neuward gennem plantagen og ud ad asfaltvejen over markerne, mens solen stod op og skinnede gennem dugvådt flyvende sommer og gjorde lærkerne balstyrige, så de prøvede at flyve helt ud til grænsen af himmelrummet og måske bryde igennem det. Hun registrerede det alt sammen, men som begreber: lærke, flyvende sommer, dug, sol, himmel, asfalt, barnevogn, barn, lyd, fødder, rytme – og sorgen forlod hende ikke et øjeblik.

Hun prøvede at tænke tilbage på sit liv, men det var ikke længere hendes, også det var blevet begreb. Liv eller livet. Engang for længe siden var hun (vistnok) blevet født. Hun voksede op på landet. Hun kom i skole. Hun havde evner. Hun blev student. Hun studerede. Hun fik eksamen. Hun fik en uddannelse. Hun blev til noget. Hun blev gift. En plejl¹ ramte hende under brystbenet, og hun bøjede sig ind over barnevognshåndtaget og prøvede at trække vejret, mens hun automatisk satte farten op. Dé, lige netop dé, ramte sorgen hende, lidt midt i hjertekulen, og det var ikke, fordi den havde været borte, den var der hele tiden, men ind imellem tog den sig sammen og blev konkret – som et slag.

Fremme på vejen til venstre dukkede piletræet med bænken nedenunder op, og hun tænkte et øjeblik på, om hun skulle standse og sætte sig ned og græde, men tanken var forkastet, næsten før den blev formuleret. Den stred imod sorgterapien, der omfattede gang, rytme og fremadrettethed, noget som lignede evighedsmaskinen, en fortsat udmattelse, der blev sin egen opladning. Men som i hvert fald

¹ plejl: redskab til at tærse korn med; skal her forstås metaforisk som en pludselig smerte i brystet.

40 kunne føles, eller som hun kunne tage og føle på. Vist var hun i musens trædemø-
le, men hun var klar over det, og kulisserne på begge sider vekslede, og solen kom
højere og højere op på himlen, barnet sov, og hun generede ikke nogen.

Livet, begrebet altså, rummede sin egen negation. Ruth Neuward havde hørt
om væren og intet, ja, der var ikke meget, hun ikke havde hørt om. Men det
45 begreb, der blev tilbage, når alle de andre var slidt op eller forkastede, var uret-
færdigheden. Andre ville sige meningsløsheden eller absurditeten. Men det eneste
ord, disse marker og fugle og vandet længere ude skulle høre og forstå, og som var
mere end et begreb, var uretfærdigheden. Hun stirrede ned i barnevognen, hvor
drengen sov, og hans mund stod en lille smule åben, mens han åndede lydløst og
50 fuldstændig afslappet. Han var uretfærdighedens offer. Han var det, ligesom hun
var det, ligesom alle var det. Han havde ikke bedt om at blive sat i verden, lige så
lidt som hun havde bedt om det. Tværtimod havde de begge – som alle andre – sat
sig imod det af al kraft, havde pint og plaget deres mødre og var kommet ud (da
der ikke var mere at stille op) skrigende og fægtende med arme og ben i rasende
55 protest. Det var uretfærdigt, men det var for intet at regne imod den uretfærdighe-
dernes parade, livet derefter lagde til rette for den ulykkelige. Hun vidste det, han
ville komme til at erfare det. Som kompensation for det eksistentielle baghold for-
søgte de allerede desillusionerede omgivelser sig med forkælelse, moder- og fader-
kærlighed, optimisme, uddannelse, underholdning, og når distraktionen havde
60 bredt sig som en fed sovs over patienten og efterhånden begyndte at sive ind, stod
man selv parat til at opsøge belønningen i form af forelskelse, kærlighed, karriere,
kønsliv, børnefødsler og penge, og når man endelig havde fået det hele og vænnet
sig til det som noget selvfølgeligt, faldt den endelige, terroristiske, skrækkindjagen-
de dom, som intet havde med retfærdighed at gøre, og alt blev taget fra en.

65 Hun følte overvejelserne gro på sig som en boble og ventede næsten at se den
svajende i en snor over hovedet. Så forstod hun, at uretfærdigheden også bare var
en lygteemand, et begreb, en blænker². Ruth Neuward tørrede sig under næsen, og
de små, kolde dråber på håndryggen var hendes sorg.

Den største sorg i verden her

70 er dog at miste den man har kær.³

Ordene stod spændt ud over horisonten. Hun læste dem og gentog dem inden
i hovedet. Hun var klar over, at det, hun oplevede nu, ikke var noget enestående.
Men netop derfor var det endnu mere skrækkindjagende. Der var ikke den urime-
lighed, ikke den uoverstigelighed, ikke den meningsløshed, mennesket ikke skulle
75 udsættes for, de var der altid og havde været der altid. Der var ord for dem og nav-
ne, gennem historien var der berettet om dem, og der var skabt kunst på dem, de
kaldtes tragedier, og de rensede som en skurebørste, gik som svabere og sæbelud
over sjælen, og digtene, også det hun lige havde læst på himlen, var bevægende og
fortalte om, at en digter engang havde været i hendes situation eller havde sat sig
80 ind i, hvordan den måtte være, og beskrevet den, men hvad så? Det fjernede ikke
hendes smerte, det gjorde ikke mindre ondt, og først og fremmest bragte det aldrig

² *blænker*: soldat hørende til en mindre afdeling, der udsendes for at operere i spredt orden uden for en hovedstyrke.

³ *Den største sorg...*: citat fra St. St. Blicher: *Hosekræmmeren* (1829).

tilbage, hvad man havde mistet. Levet liv kunne ikke erstattes, kød og blod, som nu rådnede op i jorden eller steg til himmels som forurening, kunne ikke genskabes, der fandtes ingen returbilletter på jorden eller himlen med ubegrænset gyldighed, på et tidspunkt var løbet kørt, og så var der ingen vej tilbage.

85 Hun hørte disse ord og lod dem løbe igennem sig. Hun hørte, hvad mennesker sagde og hvad deres sætninger var bygget op af, hun hørte "miste" og "kær" og "tragedie" og "kød" og "rådne" og "forurening" og "løbet kørt" og "ingen vej tilbage". Hun hørte hvad mennesker sagde til hinanden hele tiden, disse uendelige
90 samtaler, der startede i barnealderen og varede til mimrealderen, og hvor man var tvunget til at betjene sig af et udstyr, der var stærkt begrænset og forandrede sig uhyre lidt, startede nærmest fattigt, udvidedes en smule og endte i senil påståelighed. Hun kunne ikke sige sin sorg, ikke engang med andres ord, ikke engang med de smukke linjer, der engang havde gjort indtryk på hende, ligesom al mulig anden
95 kunst havde gjort indtryk. Men. Det var men'et, det store og altid tilstedeværende, hånd i hånd og på den anden side faldgruben, arm i arm og i bevidstheden om, at alt vil fortsætte uendeligt, kind mod kind, køn mod køn – man kunne tage alt til sig, selv de andres sorg (var den ikke nærmest forstilt?), kunstens ophobninger af ulykker og dramatik, mord, brand og kærlighed, tragediernes fræsen, ja, selv krig
100 nærpå og millioners lidelser i lukkede kamre under bruseaggregatet, tilværelsen var æstetik, så længe den på de afgørende punkter lod en i fred, altså buede udenom med de utålelige tab, skånede en, udsatte fristen, thi når den endelig løb ud, var man ikke blot færdig, alt, hvad man havde ejet og elsket og troet på og oplevet og bildt sig selv og andre ind, var ausradiert⁴.

105 Tilbage i Ruth Neuward var kun en stor vrælen. Der stod i hendes indvolde forankret en sirene, som hvert øjeblik kunne give sig til at tude. Der var ikke andet i hende end denne lyd, som hun ikke slap løs. Men pludselig væltede en ny sætning ned i hende, og hun standsede barnevognen og gav sig til at jamre. Det var på toppen af en bakke, og til alle sider var udsigten forbløffende. Det lå der alt sammen:
110 fjorden til højre, havet ligefor og til venstre, landet på den anden side, længere ude på begge sider flere fjorde og vige, nærpå marker, som begyndte at modnes, korn, høstet hø og skoven i grønne bæltter med vinden igennem, en sagte raslen som brændende papir. Hun holdt fast i håndtaget til barnevognen og sagde ordene mellem spyt og den blindhed, som tårerne i øjnene frembragte: Tiden læger alle sår!

115 Hun begyndte at le, men det var ikke en rigtig latter. Det var mere en hikkende skogren, der gik over i en langstrakt hyl. Tiden læger alle sår! Hvad de dog fandt på, hvad de dog fandt på, hvad de dog fandt på! Hun prøvede at se ud ad øjnene og trak vejret dybt, men landskabet var forrykket p.gr. af vandet over prismernerne og gyngede op og ned, sejlede ud og faldt til jorden dråbevis, splintret.
120 Så var der helt stille, og en ny lyd skræbde på hendes nervesystem. Hun kiggede ned i barnevognen og så, at drengen var vågnet. Hun tørrede øjnene med bagsiden af hånden og snøftede og bøjede sig frem og skubbede dynen lidt ned, så hun kunne se hele hans ansigt. Barnehovedet virkede stadig meget stort under det lyse hår, og på overlæben sad den lille sutteblis. Han vendte hovedet og gloede
125 op på hende. Måske var det reflekserne i øjnene eller hendes læber, der bevægede

⁴ *ausradiert*: udslettet.

sig eller det hvide hår, der stak frem under tørklædet, som fik ham til at skære en grimasse. Måske var det luft i maven eller den begyndende morgensult eller noget helt syvende. I hvert fald gik der som en skygge over ansigtet, noget der lignede et smil og sendte det særlige lys frem gennem øjnene, der altid opstår, når mennesker

130 smiler rigtigt.

Mælkebilen kom krybende op ad bakken bag ved dem og standsede på toppen. Mælkemanden stak hovedet ud ad vinduet. Da han rullede vinduet ned, forsvandt solrefleksken, men hans ansigt blev farvet rødt af de flade stråler. Han sad lidt og kiggede på kvinden og barnevognen.

135 – Nåh, I er tidligt ude, sagde han.

Ruth Neuward lavede nogle lyde til drengen og puttede dynen om ham og rettede på kysen. Så stod hun med hænderne på barnevognshåndtaget og så på mælkemanden. Hendes ansigt var vådt og opløst. Mælkemanden så forskrækket ud.

140 – Han smilede til mig, sagde Ruth Neuward og rystede på hovedet. Som om hun ville forklare noget indviklet, slap hun barnevognen med den ene hånd og trådte et skridt hen mod lastbilen.

– Jeg har stjålet ham, sagde hun, men nu er han sulten, og nu skal han hjem til sin mor.

Nærpå så hendes ansigt meget voldsomt ud.

145 – Stjålet ham?

Hun rystede på hovedet.

– Nej, jeg har lånt ham. Det er mit barnebarn. Nu skal vi hjem. Det er sent. De er ved at lave morgenmad. De kan ikke forstå, hvor vi bliver af.

– Javel, sagde mælkemanden.

150 Han sad usikker lidt, så gav han sig til at rumle med den store motor. Han satte i gear.

– Nå, godmorgen sagde han.

Lidt efter begyndte vognen at bevæge sig.

155 Hun var alene igen med barnevognen og vendte den om på stedet ved at løfte håndtaget og gå rundt. Så kørte hun ned ad bakken, og lidt efter sov han igen.

Lyden blev den samme som før, og landskabet kunne ses til alle sider. Der var ord for alting. Der var næsten ord for alting. Ned ad bakken var det barnevognen, som trak hende, men Ruth Neuward holdt igen, og da de nåede det lige stykke, var farten jævn og god og energisk, og der var balance mellem hende og køretøjet.